

néptörekvésekbe s láthatára a dunai szomszédnépek egyetemére szélesül ki.

Bányai László a mai magyar szellemi életben nem áll egyedül, amikor egy népi alapokon nyugvó dunai szövetségért emel szót s összefogást sürget minden idegen terjeszkedés ellen. Munkája éppen azért jelentős, mert egy riadó nemzedék őszinte életfelismeréseit szélesíti történelemszemléletté. Már a magyar honfoglalást megelőző korból világosan vonja le az örök dunavölgyi tanulságot: „Különböző fajok és műveltségek keverednek itt össze és sokféleségük akadályá lesz egy egységes nagy állam kialakulásának, de akarva, nem akarva, már kezdettől fogva csak vállvetve állhatnak ellent a Dunavölgyét zsákmányterületnek tekintő idegen hódítóknak“. A Dunavölgye ezeréves tűzkeresztségen át is alig változik szláv-magyar-román népi összetételében s Bányai László évszázadról évszázadra, a legkülönbözőbb társadalmi rendszereken s történelmi helyzeteken át, egyazon egymásrautaltság geopolitikai törvényét mutatja be.

Nemcsak népi szempontú könyv, ami még csak elméleti eredmény volna, hanem népszerű könyv is, ami a munkájában különleges közéleti súlyt kölcsönöz. Jellemző eseményleírások, korhú idézetek és dalszövegek, élesen felvillantott példák szinte képszerűen rögzítik a futó időt. A népről van szó, de a nép sohasem önmagában szerepel, nyomorában, hanem mindig a nagy történelmi feszültségek új s újabb lehetőségeket csillogtató erőjátékában. Éppen ezért teljes minden kép, élet csap ki belőlük s a képsorozat ezredéves folyamatok összességét adja. Különösen a fel-felujuló kurucvilág és a Habsburg-terjeszkedés lassú utverése a nagynémet törekvésekhez, a felvilágosodás nemzeti ébresztése és a nemzetiségek kölcsönös kijátszása a gyarmatosított Dunavölgyében s végül a végzetesen kibontakozó uralmi verseny Kelet-Európa elmaradt népei fölött kap megrázó és szemléletes bemutatást. Alig nyolcvan oldal az egész, de felkavarja minden ismeretünket a magyar multtól, hogy új rendszerbe foglalhassa a részleteket.

Migray József ismert függeléke óta (a magyar szocializmus történetéről Max Beer munkájának magyar kidásában) most kaptunk megint következetes magyar néptörténelmet. De Migray József csak a népbe tekint s részletekbe dermed. Bányai László nem nyújt ugyan szakmunkát, de könyvében a népiség szempontját kiterjeszti az egész nemzetre. Ez a módszer iskolanyitó s visszaadja a történelemírás igazi értelmét: ember és táj számára hivatást keres. Bányai László nem is késik az ezeréves tanulság levonásával. „Minél szabadabb lesz a Dunavölgye tarka művelődési és gazdasági élete“ — írja a könyv zárószabáiban — „annál inkább nő jelentőségében a magyarság igazi történelmi hivatása: közvetítő szerepe a vele összefonódott népek között.“ (Balogh Edgár)

NYAR SOLYMOSON, GYALLAY DOMOKOS REGÉNYE. (Könyvbaráti Társasága, Cluj, 1938). Ha a kérdések, melyek ugyanolyan megoldatlanul ásitának felénk a könyv elolvasása után, mint azelőtt, nem érintenének bennünket olyan közlő, s nem létünket-nemléletünket, a Romániába szakadt magyarság sorskérdéseit feszegetnék, talán esziünkbe sem jutna igényeket támasztani. Ezen a ponton azonban örködnünk kell. Számon kell kérnünk mindenkitől, aki életünkhöz hozzányúl s felelősségre kell vonnunk mindenkit, aki utakat ajánl. És rosszhiszeműség azt állítani, hogy ez gáncsoskodás. Hisz soha „népboldogításról“ annyit nem beszéltek, mint mostanában és soha olyan kevésbé nem boldogítottak, mint ma. S az írás, mely egyre inkább olcsó játékszerré lesz, talán soha nem

vetett kevésbé számot tényleges jelentőségével, alakító, formáló erejével és hivatásával, mint napjainkban.

A közélet területéről egyre inkább az irodalom területére, az elvontságok, kigondolt mesék és történetek világába szorulnak kérdéseink. Ne legyen csodálatos tehát, ha itt alkalmazzuk a voltaképpen közéleti tevékenységet illető bírálatot is, ha tettnek tekintünk minden olyan szépirást, mely velünk foglalkozik — s ez a tényilylvánítás csak egyszerű megállapítás és nem értékitélet is egyben. A forma és előadás megtevesztésének veszélye itt természetszerűen sokkal nagyobb, a színleges jószándék a valódiság látszatát öltheti s mikor a csódre ébredünk, már késő a tévedéseket javíthatni. Ezért kell talán nem is annyira esztétikai és literáris szempontból, mint inkább tárgyánál fogva könyörtelenül lemérni minden olyan könyv értékét és esetleges határfokát, mely itteni társadalmunkkal foglalkozik. Igaztalanul tulbecsül, helytelenül kicsinyit érdemeinkben és hibáinkban, vagy keleti szellemünk eredendő kényelemszeretetével mindig hajlandó rajtunk kívül eső tényezőkből látni a bajok okát. Sorsunk szempontjából leglényegesebb elem mégis csak magunk vagyunk s ha ostoba karakánkodásunk nem is erény, méltóságunk megőrzése érdem lehet. Vagy ha meghúzóadásunk és belső, a magunk erejéből való megerősödésünk nem is kecsgetet rögtöni eredményekkel és bizonyára sokak szerint nem is igen hozható összhangba azzal, amit „történelmi hivatásunkkal, általában a magyarságról kiesztelt mítoszokkal kapcsolatban összefantáziáltak — bölcs lehet és igazolhatják az idők.

Ezekből a megfontolásokból következik, hogy Gyallay Domokos könyvének a tagadással kell kezdenünk. Az egyszerűség, komplikálatlanság, szimplizmus, az előre nem látható s ezért mint pozitív érték számba nem jöhető esetlegesség s az idill tagadásával. Tagadásával továbbá mindannak, ami a történet során a „népért“ történik, melynek egyetlen példánya aligha elevenedik meg előttünk, mely még csak nem is staffázs az epikai lendületet nélkülöző elbeszélésben — s ha mégis megjelenik jámboran, szótlannul, kötelességtudón, mint rendes néphez illik, csak azért van, hogy a hegy odvába szerencsétlenül beszorult uraságait lámpákkal, fejszékkel és csáklyákkal kimentse bajából, vagy láthatatlan dróton rángatható dekoratív eleme legyen egy népünnepélynek.

Nem tagadjuk, egészen más elképzeléseink és egészen más tapasztalataink is vannak a népről s a — népért munkálkodókról is, akiknek egyik a huszas évekbe előlegezett „falukutató“ őst rajzolja meg Sükey alakjában Gyallay. S ha meg kell vallanunk, azt sem tagadjuk, hogy körülményeink s főleg kisebbségi sorsunkból eredő adottságok következtében annak megismerésére is súlyt helyezünk, hogy voltaképpen mit tart magára nézve boldogságnak a szóbanforgó nép. Illetve a nép itt nem is szóbanforgó — vagy éppen csak szóbanforgó. Irrealitás, mely nem kényszeríthető be az ügyesen szőtt történet keretei közé, mert egyetlen szava, vagy egyszeri megjelenítése, mely nem csinosan megtisztálkodva, illedelmesen lehajtott fejű vasárnapi pózában mutatná, szétvetné a konstrukciót. Izzadság- s esetleg hagymaszagával könyörtelenül és drasztikusan agyonütné a papkerti idilljét s a mérhetetlenül gazdag amerikai magyar is bizonyára meggondolná, hogy iszonyu vagyonának bármely elenyésző hányadát is érdemes-e rá pazarolni.

De nem ez történik s ez az író érdeme, aki olyan népet sejtett, hogy White-Fejér, a sokszor minden morózussága ellenére is inkább szélhámosnak tetsző milliomos szinte olvasatlanul szórja pénzét jótékonyagra. Ezt a beállítást nem fogadjuk el, aminthogy minden erőnkkel igyekszünk népszerűtlenné tenni azt a gyakorlatot, mely kisebbségi életünket fogas-

nak tekinti s mint ócska kabátot akaszt rá meséket, szó köréje történetet.

Gyallay hősei egyébként, a derék pap, a kedves papné, a nagylelkű amerikai „hitrokon“, művészetrajongó fia, a közérti önzetlenül munkálkodó birtokosleány s a többiek is valamennyien — igazi regényhősök s önzetlen, lobogó idealizmusukat, mely nyomdafesték-szaguan vonul végig a könyv több, mint kétszáz oldalán, legfeljebb a nagy nyári hőség ha mentheti. Előadásmódja elnagyolt, s még a tultengő párbeszédekben is néha csak zárójeles utalásokat kapunk egy-egy szereplő beszédmodorára. Végülis a falusi értelmiség népboldogító munkájának, a századforduló „külön világ“ modorában feltalált, elstilizált formája — amit Gyallay regényében kapunk, valójában csak arra jó, hogy egészséges és termékeny hiányérzetünket növelje egy megszületendő erdélyi népregény iránt.

(Kovács Katona Jenő)

LAPOK, FOLYÓIRATOK

Franciaország a fajtudomány tükrében

Ez a címe annak az értekezésnek, mely a *Die neueren Sprachen* c. német folyóiratban látott napvilágot. A szerző — Oskar Gareis — szerint Franciaország lakossága két fajtypusból áll. Az egyik az alacsonyrendű kerek koponyájú, földközi tengeri, a másik az árja német eredetű magas, szőke, „nemes“ faj. Természetesen Franciaország történetében végig az utóbbi típus alkotott minden maradandó értéket. Franciaország 89 nagy emberéből 69 germán eredetű s csak husz tartozik a másik fajtához. Az ujkorban szerző szerint az a helyzet, hogy a jezsuiták és a kapitalizmus hadat üzentek a német szellemnek s fokról-fokra szorítják ki Franciaországból. E folyamat csucspontját a nagy francia forradalomban látja, amely az alacsonyrendű kerek koponyájú fajcsoport győzelme a szőke „nemeseken“. Ők azok, akik később Napoleon hadseregének zömét teszik. 1871 és a világháború is a „szőkék“ visszaszorítását jelenti. Hasonlóképp Franciaországban ma is a keverék, zsidó-néger faj uralkodik, miértis szerző legnagyobb sajnálatára Franciaország a biztos pusztulásba rohan.

Az etnokrata állam

A *Gândirea* novemberi száma többek közt Nichifor Crainic elméletét ismerteti az etnokrata államról. Szerinte az állam, „a nemzet dinamikus szervezete“ alapja ne a „demos“, hanem az „ethnos“, ne a demokráciabeli „nép“, hanem a „nemzet“ legyen. A vallás és faj nélküli „nép“ a szabadkőművesség találmánya, a nemzetten alapuló állam viszont a jövő állam típusa. Az etnokrata állam abban különbözik a demokráciától, hogy alapelméi a kereszténység és a nacionalizmus s benne a nemzetet nem a „judeo-marxista“ osztályok, hanem a társadalmi és professzionális egységek alkotják. Az állam uralkodó rétegét Nichifor Crainic a többségi nemzet-től várja, mert csak ez államalkotó elem s a kisebbségeket teljességgel kizárja új szellemű államából.